

Giriş

Turizm farklı motivasyon, beklenti ve amaçlarla seyahat eden insanların katıldığı bir eylemdir. Bu karmaşık yapı turizmi çeşitlendiren belirleyici bir unsurdur. Turizm aynı zamanda pek çok farklı alandan beslenir. Bu bölümde turizmin şekline göre yapılan farklı sınıflandırmalar ele alınacak ve turizm gelişimini etkileyen unsurlar ve etkinlikler yapısal olarak değerlendirilecektir.

Turizmin Şekline Göre Sınıflandırılması

Turizm çeşitleri, çoğu kez birbiri ile olan yakın ilgisi ve turizm endüstrisinin gösterdiği gelişmeler nedeniyle kendi aralarında kesin çizgilerle ayrılmamaktadır. Bu yüzden literatürde farklı sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Ülkemizde hızla gelişen turizm sektörünün daha açık bir biçimde ele alınabilmesi amacıyla, turizm çeşitli kriterlere göre aşağıda sınıflandırılmıştır.

Katlan Kişi Sayısına Göre Turizm Çeşitleri

Turizm faaliyetlerine katılan kişi sayısı bakımından turizm çeşitleri üç gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar kısaca şöyle açıklanabilir:

- **Bireysel (Ferdî) Turizm:** Bireysel olarak yapılan seyahat ve konaklamalar bireysel turizm kapsamında ifade edilmektedir.
- **Kitle (Mass) Turizmi:** Geniş kitlelerden oluşan grupların katıldıkları, grup bütünleşmesinin bilinçli bir şekilde özendirildiği ve kitlesel üretim ve tüketim faaliyetlerinin deneyimlendiği turizm aktivitesine *kitle turizmi* adı verilmektedir. Kitle turizmi; hızlı ulaşım ağı, nitelikli kaynak (doğal-yapay-kültürel) ve düşük maliyetler gibi sıralanabilecek faydalarından dolayı Türkiye turizm sektörü açısından en fazla talep gören turizm çeşidini oluşturmaktadır.
- **Grup (Kollektif) Turizmi:** Bu sınıflandırma çeşitli toplumsal grup, örgüt veya kulüp üyelerinin turizm hareketlerine birlikte katılmaları ile oluşmuştur.

Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Çeşitleri

Turizm faaliyetleri, ziyaret edilen yere göre;

- İç turizm ve
- Dış turizm olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

İç Turizm

Bir ülkenin vatandaşlarının kendi ülkeleri içinde yaptıkları seyahatlere ve turistik faaliyetlere *iç turizm (ingoing)* denilmektedir. Ulusal gelirin bölgeler arasında dengeli dağılımına önemli katkılar sağlayan iç turizmin, ekonomiye döviz getirici bir etkisi bulunmamaktadır.

Öte yandan, iç turizm bireylerin öncelikle kendi ülkelerinin doğal ve kültürel değerlerini öğrenmeleri ve turizm bilincinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Ekonomik açıdan iç turizmin gelişmesi, yurt dışı turizm

harcamalarının da azalmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda;

- Her gelir grubundaki ülke halkının öncelikle iç turizme katılmalarının özendirilmesi,
- Sosyal turizm tesislerinin geliştirilmesi ve
- İç turizmin tutarlı bir turizm politikası ile kalıcı hâle dönüştürülmesi gerekmektedir.

Dış Turizm

Dış turizm ise kişilerin kendi ülkelerinin dışına yaptıkları seyahatleri ifade etmektedir. Pasaport, vize, döviz gibi işlemleri gerektirmesi ve özellikle döviz getirici etkisi ile iç turizmden farklılaşmaktadır. Dış turizm;

- Aktif dış turizm (Incoming) ve
- Pasif dış turizm (Outgoing) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Aktif dış turizm, yurtdışından gelen yabancı turistlerin seyahat ve konaklamalarından doğan turistik hareketleri ifade etmektedir.

Pasif dış turizm ise ülke vatandaşlarının başka ülkelere turizm amacıyla yaptıkları seyahatlerden doğan turistik hareketlerdir.

Katlanların Yaşlarına Göre Turizm Çeşitleri

Turizm olayına katılan kişilerin yaşlarına göre ortaya çıkan turizm çeşitleri; gençlik turizmi, orta yaş (yetişkin) turizmi ve üçüncü yaş turizmidir.

Katlanların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Turizm Çeşitleri

Turizm faaliyetlerine katılımı etkileyen bir diğer unsur, kişilerin toplumsal ve ekonomik durumları olmaktadır. Turizme katılanların sosyo-ekonomik durumlarına göre turizmin çeşitleri kendi içerisinde;

- Sosyal turizm ve
- Lüks turizm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Sosyal Turizm

Sosyal turizm, toplumda ekonomik açıdan zayıf ve turizme katılma olanakları sınırlı olan kitlelerin, destekleyici özel önlemler ve teşvikler ile turizm faaliyetlerine katılmalarının sağlanması ya da kolaylaştırılması ile ortaya çıkan turizm çeşididir. Sosyal turizmin temel özelliği, kâr amacının bulunmamasıdır.

Türkiye’de sosyal turizm faaliyetleri, 1960 yılında ücretli yıllık izin hakkının yürürlüğe girmesiyle başlamakla birlikte, ülkemizde turizm yatırımlarına yeterli kaynak ayrılmaması, insanların gelir düzeyinin düşük olması ve toplumda tatil yapma alışkanlığının yaygın olmaması gibi nedenlerle beklenen ölçüde gelişmemiştir.

Türkiye’deki sosyal turizm uygulamalarına, TCDD işletmesinin özellikle gençlere, yaşlılara, engellilere ve memurlara yönelik taşıma ücretlerine uyguladığı değişik oranlardaki indirimler örnek olarak gösterilebilir.

Lüks Turizm

Lüks turizm, çoğunlukla gelir düzeyi yüksek bireylere özgü bir turizm çeşididir. Lüks turizm kapsamında kişilerin en fazla tercih ettikleri turizm türleri;

- Kumar turizmi,
- Golf turizmi,
- Av turizmi ve
- Kruvaziyer turizmidir.

Dönemine Göre Turizm Çeşitleri

Bu sınıflandırma yaz ve kış turizmi gibi mevsimsel dönemlere göre yapılabileceği gibi turizm hareketinin yoğunluğuna göre sezon içi-dışı şeklinde de yapılabilir.

Konaklama Biçimine Göre Turizm Çeşitleri

Konaklama yapanlara sunmuş oldukları hizmet kalitesinin ve kuruluş yerlerinin farklılığına göre *otel, motel, kamping, pansiyon, karavan, tatil köyü, hostel vb.* gibi ayrımların yapılabildiği turizm çeşitleridir.

Örgütlenme Şekline Göre Turizm Çeşitleri

Turizme katılanların bağımsız olarak veya seyahat acentesi ya da tur operatörleri aracılığıyla yaptıkları seyahatleri oluşturan turizm çeşitleri ikiye ayrılmaktadır:

- Bağımsız ve
- Örgütlü Turizm.

Ulaşım Araçlarına Göre Turizm Çeşitleri

Ulaşım araçlarına göre;

- Hava,
- Kara,
- Deniz ve
- Demiryolu ile yapılan turizm olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Katılanların Amaçlarına Göre Turizm Çeşitleri

Turizme katılanların seyahat amaçlarına göre yapılan sınıflandırmadır. Katılanların amaçlarına göre;

- Dinlenme,
- Kültür,
- Spor,
- Din (İnanç),
- Sağlık,
- Kongre,
- Politik ve
- Deniz turizmi olmak üzere alt dallara ayrılır.

Alternatif Turizm Çeşitleri

Alternatif turizm deniz, kum ve güneşin ana çekici unsurlar olduğu kitle turizminin bir reddi olarak gelişen ve çok çeşitli turizm türlerini kapsayan şemsiye bir kavramdır. Alternatif turizm çeşitleri;

- Akarsu,
- Av,
- Mağara,

- Yat,
- Kruvaziyer,
- Yayla,
- Termal,
- Golf,
- Dağ ve kış ile
- Macera turizmi gibi alt başlıklarda incelenebilir.

Bu alt başlıklar arasında *akarsu turizmi*, akarsuların bulunduğu yerlerde yapılan dinlenme, eğlenme, görme ve tanıma amaçlı bir alternatif turizm çeşididir.

Av turizmi, bilinçli ve belli bir eğitime dayanarak doğal yaşama ve ekosisteme zarar vermeden, yalnızca belli bir yaş üzeri hayvanların avlanması şeklinde ifade edilmektedir.

Mağara turizminin temel amacı, bu tür doğal değerlerin koruma-kullanma dengesi içinde turizme kazandırılmasıdır. Türkiye’de turizm amaçlı kullanılan; *İnsuyu Mağarası (Burdur-Antalya), Damlatış Mağarası (Alanya), Cennet-Cehennem Mağarası (Mersin), Yedi Uyurlar Mağarası (Tarsus), Karain Mağarası (Antalya), İndere Mağarası (Tokat), Buzluk Mağarası (Elâzığ), Hasankeyf Mağaraları (Batman)* gibi çok sayıda mağara bulunmaktadır.

Yat turizmi, yat adı verilen deniz aracıyla, spor veya gezi amacıyla koy, körfez ve yat limanları arasında yapılan, konaklama ve ağırlama hizmetlerini yat içinde sunan bir turizm çeşididir. Yatların boyutları ve yolcu kapasiteleri değişmekle birlikte, yat turizmi, daha küçük gruplarla yapılması, gezi ve spor amaçlı olması ve koy ve körfezlerde yapılmasıyla, düzenli olarak iki ya da daha fazla liman arasında büyük kapasiteli yolcu gemileriyle yapılan kruvaziyer turizminden farklıdır.

Kruvaziyer Turizmi, deniz temelli turizm sınıflandırması içinde yer almaktadır. Kruvaziyer seyahatine katılan turistlerin zamanları denizde ve ziyaret edilen şehirlerde geçmektedir. Liman ve limana yakın yerlerdeki ziyaret edilen şehirlerde düzenlenen turlar ile doğal ve tarihî mekânlar, alışveriş yerleri ve çeşitli cazibe merkezleri gezilmektedir. Günümüz modern turizm anlayışı içinde önemli bir yeri olan kruvaziyer seyahatler, daha çok üçüncü yaş turizmüne ve orta-üst gelir grubuna yönelik olan ve klasik deniz ve kıyı turizminden sıkılmış, alternatif turistik deneyimler arayan turistlere hitap etmektedir. Türkiye kruvaziyer turizmi potansiyeli açısından Akdeniz, Ege ve Karadeniz kıyıları oldukça elverişli koşullara sahiptir. Mevcut şartları itibarıyla özellikle İstanbul, Antalya, Alanya, İzmir ve Kuşadası önemli bir potansiyele sahiptir.

Yayla kelimesi, dağ tepelerindeki düzlüklere verilen isimdir. Yapılan araştırmalarda önümüzdeki yıllarda kitle turizmüne yönelik motivasyonların azalacağı, doğa ile bütünleşen, çevreye duyarlı, farklı kültür ve yaşam biçimleri ile iç içe olmaya olanak sağlayan turizm

çeşitlerine yönelik motivasyonun artacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda yaylalar, turizm faaliyetlerine katılımda söz konusu motivasyonun önemli çekim unsurlarından biridir.

Termal turizm, soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık, eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen ve turistlerin ulaşım, konaklama, ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını kapsayan bir turizm çeşididir. Sağlık turizminin içerisinde değerlendirilen termal turizm, dünyada birçok ülke oldukça önemli yatırımlar yapmaktadır.

Golf turizmi, golf sporuna aktif veya pasif katılım amacıyla, kişilerin buldukları yerlerin dışına yaptıkları seyahatler sonucu oluşan ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Genellikle gelir ve eğitim düzeyi yüksek, orta ve üçüncü yaş turizmine katılanların tercih ettiği bir alternatif turizm çeşidi olan golf turizmi, dünya turizm gelirlerinin yaklaşık yüzde 10'unu oluşturmaktadır.

Dağ turizmi, dağların temiz havasından yararlanmak amacıyla insanların buralara yönelik olarak gerçekleştirdikleri seyahatlerden doğan turizm çeşididir. Dağ turizmi yürüyüş ve tırmanma olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilmektedir. *Kış turizmi* ise kayak sporunun merkezinde bulunduğu ve buna uygun karlı ve eğimli alanlara yapılan seyahatleri, konaklama ve diğer turistik hizmetlerden oluşan faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Macera turizmi, doğada gerçekleşen, içerisinde özel beceriler gerektiren aktiviteler bulduran bir boş zaman faaliyetidir. 1980'lerde "alternatif turizm kaynaklarına yönelimin hızlanması sürecinde" ortaya çıkmış bir kavram olarak maceranın, insanların bir yerden bir yere seyahat etmedeki temel amacı olması, maceranın turizm ürünü hâline gelmesini, dolayısıyla macera turizminin bir sektör oluşturmasını sağlamıştır.

Turizm Gelişmesini Etkileyen İçsel Unsurlar

Turizmin gelişmesini etkileyen iç faktörler, insanları turizm faaliyetlerine yönelten temel güdüler şeklinde ifade edilmektedir. Söz konusu faktörler;

- Merak,
- İş,
- İnanç,
- Sanat ve eğitim,
- Ulusal kültür,
- Dinlenme ve eğlenme,
- Spor,
- Sağlık,
- Taklit eğilimi (Snobizm),
- Dost ve akraba ziyareti ile
- Kongre ve toplantılardan meydana gelmektedir.

Turizm faaliyetlerinin temel güdülerinden biri olan merak, insanların daha önce bilmedikleri ya da görmedikleri

yerleri, kültürleri ve toplumları görme isteği şeklinde açıklanmaktadır.

Taklit eğilimi, turizm faaliyetlerine katılımı artıran sosyo-psikolojik unsurlardandır. Kişilerin buldukları çevre içerisinde;

- İtibar kazanma,
- Modaya uyma ve
- Sosyal konum sağlama amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatler bu kapsamda yer almaktadır.

Turizm Gelişmesini Etkileyen Dışsal Unsurlar

Turizmin gelişmesine etki eden içsel faktörler kadar dışsal faktörler de son derece önemlidir. Nitekim dışsal faktörler içsel faktörlerin tamamlayıcısı şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda dışsal faktörler;

- Pazarlama iletişimi ya da diğer adıyla tutundurma faaliyetleri ile
- Yeni turistik bölge, yöre ve işletmelerin ortaya çıkmasıdır.

Turizm Gelişmesini Sağlayan Etkinlikler

Dünyada ve Türkiye'de turizmin gelişmesini sağlayan etkinlikler;

- Doğal çevre ve
- Beşeri çevre olarak iki başlık altında incelenebilir.

Doğal çevre; iklim, yer şekilleri gibi turizmin ana kaynağına işaret ederken; *Beşeri çevre* ise festivaller, fuarlar gibi insanların meydana getirdiği turistik etkinliklere işaret etmektedir.

Doğal Çevre Etkinlikleri

Turizmin doğal çevre ile olan ilişkisini anlayabilmek için, öncelikle insanları seyahate yönelten nedenler incelenmelidir. Kentleşmenin yoğun olduğu bölgelerde yaşayanlar, kentin ve yaşam koşullarının yoruculuğundan uzaklaşmak amacıyla belli bir süreliğine doğanın ve doğal varlıkların bulunduğu yerlere gitme ihtiyacı duymaktadırlar. Böylece ülkelerin sahip oldukları doğal varlıklar, turistler açısından önemli bir çekim unsuru hâline gelmektedir. Bu varlıklar şöyle sınıflandırılmaktadır:

- Yer şekilleri ve
- İklim koşulları.

Beşeri Çevre Etkinlikleri

İnsan ile doğal çevre arasında sürekli ve karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. İnsanın doğal çevre ile etkileşimi sonunda ise beşeri çevresi ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, turizmin ana kaynağını oluşturan doğal çevrenin yanı sıra, geçmişten günümüze kadar toplumların meydana getirdiği çeşitli uygarlık ve kültürel değerler beşeri çevreyi oluşturmaktadır.

Tarihî Özellikler

Bir ülke ya da bölgeye yapılacak olan turistik seyahatlerde o destinasyonun kültürel ve tarihî özellikleri çekicilik bakımından ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Türkiye; dünya tarihinin izlerini taşıyan, tarihî ve kültürel değerler (arkeolojik ve tarihî eserler, müzeler vb.) açısından zengin bir ülkedir.

Festival ve Fuarlar

Festivaller bir ülkenin ya da bir ülkede yaşayan insan topluluğunun tarihini, dünya görüşünü, sosyal ve kültürel kimliğini sergileyen temalı kutlamalar olarak tanımlanmaktadır. İnsanların farklı kültürleri tanıma ve kültürel etkinliklerde bulunma arzusu ile önem kazanan ulusal ve uluslararası festival ve fuar etkinlikleri, mevsimsel sınırları ortadan kaldırmasıyla da turizm pazarının önemli bir alanını oluşturmaktadır.